

Nemzeti Társalkodó

November 18dik napján 1834

N.Nnek egy Levele a' maga barát-
tyához, a' franczia revolutio idejében.

A Z E G Y E N L Ő S É G R Ő L.

(v é g z é t).

Feljebb a' helytelenül értett politikai egyenlőségnek systemáját egy nyavalyával hasonlítottam össze: — és ez a' nyavalya nem ujj: — előttünk is sok régi republikák feküdtek benne betegesen. — Mü pedig valami hideglelési állapotban vagyunk. — Mindnyájunkban van ennek kisebb vagy nagyobb mértékü paroximussa: legjobb tehát, hogy kérdjünk orvosi tanátsot. — De hogy olyan orvosokat talállyunk, kiknek pulsussok tsendesen vér: a' holtak közzé kell mennünk: — ott kell ilyeneket keresnünk. — A' holtak sem őket tsaló indulatoktól nem vakittatnak, sem semmi érdekek nints arra, hogy minket vakittsanak, vagy tsaljanak. — Kérdjünk tanátsot azon nagy Politikusoktól, a' kik a' história jegyző könyveiben a' társasági testnek nyavalyáit tanulgatták: azoknak symp-

tomáit megírták: — okait kikeresték: — a' ki-
menetelt előrelátólag megmondották, 's a'
segéd eszközöket megmutatták. —

Felnyitom legelébb a' Montesquieu hal-
hatatlan munkáját — a' törvények' lelkét —
(esprit des loix) és a' 8dik könyvnek 2dik
részében ezt olvasom: A' Democratia elve
elfájul, nem tsak mihelyt az egyenlőség' lel-
ke elvész, hanem akkor is, midőn a' tulsá-
gig ment egyenlőség' lelke vétetik-bé, és mi-
dőn mindenik egyenlő akar lenni azokhoz,
a' kiket magának választott a' végre, hogy
töllek igazgattassék, mert ekkor magának a'
népnek elhordozhatatlanná lészen a' hatalom
melyet másokra bizott vala: — ön maga ál-
tal akar ő mindent tselekedni: — ő akar a'
Senatus helyett határozni — a' magistratus
helyett a' törvényeket gyakorlatba hozni,
és az ítélő bírának hivataljába belé kap-
kodni. Ezen pillantattól fogva a' respubliká-
ban minden virtus megszűnik: — a' nép bi-
tangolja a' magistratusi személyeknek func-
tioit; — tehát azok többé nem tiszteltetnek:
— a' Senatus tanátskozásai többé ért ésszel
meg nem fontoltatnak; — nints tehát többé
tisztelet és tekintet a' Senatusok, követke-
zőleg az öreg tapasztalt férfiak iránt: — ha-
mar szokásba jó nem tisztelni, nem betsül-
ni többé az atyákat is — nem a' házassági
szövetséget — nem a' kenyér adó gazdát is
— nem engedelmeskedni a' törvényes paran-
tsolatnak is. — Ez a' zabolátlanság — ez az
eltágulása minden köteleknek majd tettzeni

kezd a' nagyobb csoportnak; 's már most nints többé erkölts — nints szeretet a' jó rend iránt, és így nints virtus is.

Forgatom tovább is azon könyvet, és a' 5dik könyvnek 5dik részében ezt találom: Ha egy republikában a' virtus megszűnik: nagyravágyás, a' betsületkorság elfoglallya mind azon sziveket, melyek annak elfogadására alkalmasok, és a' fősvénység, vagy szomjuzás belé költözik mindenikbe. — A' kivánságok és vágyodások megváltoztatják a' tárgyat: — nem szeretik többé azt, a' mit az előtt szerettek: — szabadok voltak a' törvények alatt; — már most szabadok akarnak lenni törvények nélkül: — minden polgára a' Státusnak hasonlitt egy szökött Sklávhoz: — a' mi az előtt fenék — törvény-szabály vala: már most nem szenvedhető keménységnek nevezetik: — a' mi régula vala: kényszerítésnek vétetik: — a' figyelem gyanakodó félelemnek nézetik: a' takarékoság fősvénységnek kereszteltetik: — az előtt a' magános személyeknek vagyonnya tette a' közönségnek kintsét; most pedig a' köz kints a' magánosoknak tulajdonává lészen: — a' republika egy közönséges rablásnak, pusztításnak tárgyává válik, és az ő ereje állani fog egy néhányoknak erőszakos hatalmában, 's mindenek zabolátlanságában.

Borzasztó lefestés!!! adná N.Nnek véd-angyala hogy ezen vonásokból egy is soha az ő Státussára ne alkalmaztatodhatnék!

Visgálván tovább az okokat is: e' következt olvasom a' 8dik könyvnek 2dik részében:

A' nép belé esik ezen szerentséltenségbe, ha azok, a' kikre ő magát bizta, hogy a' magok romlottságokat elrejtsek vagy titkollyák — ötet magát igyekeznek megvesztegetni. — Hogy az az ők nagyravágyásokat észre ne vehesse: szüntelen az ő nagyságábanthatalanságáról fetsegnek előtte: — hogy az az ők vagyoni szomjokat ne érezze szüntelen hizelkednek az övének.

Mégyek ezen dolgokra, melyek ezen állapotot előre megjelentik, és éppen ott ezt olvasom: Az erköltsöknek megromlása azoknál, a' kik másoknak megvesztegetésén dolgoznak, valamint azoknál is, a' kik már ezen megvesztegetésben telt érték, mindennap hágni és nevedekni fog; — a' nép a' köz jövedelmeket maga között felfogja osztani, és a' mint az a' maga restségével a' köz ügyeknek és dolgoknak igazgatását öszveköttötte: éppen úgy már most a' maga szegénységével a' bujaságnak gyönyörüségeit öszvekötni, akarni fogja; de az ő restsége és luxussa mellett tsupán tsak a' köz kints lehet az ő szemügyeletének kitüzött néző pontya. — A' kültettzés szerént minél inkább gondollya, hogy a' maga szabadságából polgári vagy másféle hasznot húz: annál közelebb járul azon pillantathoz, melyben szabadságát elveszesse. — Apró tyrannusoknak nagy serge fog majd származni, kik közül

mindenik, az egyetlen egynek minden vétkeket, magában egyesítendi. — Sokaktól fogja szenvedni azt, a' mit eddig egytől szenvedett. — Már pedig könnyebb, ha egytől réám tétetett fél mázsa terhet viszek, mint ha kuszonötön két két fontot, vagy ötvenen egyet egyet téznek réám: — ennek okát könnyű volna kifejezni, de a' rövidségért elhalgatom, mert érthető a' nélkül is. — Majd még az is, a' mi a' szabadságból fennmaradott vala, elhordozhatatlan térühvé léjend, 's végre majd elé áll egyetlen egy zsarló, elkergeti az apróbbakat, és a' népet mindentől, sőt a' maga megromlásának hasznaitól is megfosztja.

De hol talályuk a' segéd eszközöket? hol a' praeservatívát ezen republikai kország ellen? — Hallgassuk-meg mit mond Russzo a' maga polgári kötésiben: — Ha az ember vizsgálódik: hogy tulajdonképpen miben áll a' minden jóknak legnagyobb java — a' törvény adás minden systemájának czélja; — úgy fogja találni, hogy az két fő tárgyakra a' szabadságra és egyenlőségre vonodik össze. — De minden jó státusi constitutio ezen két fő tárgyainak, minden országban azon tekintetek szerént kell modificaltatni, melyek szintúgy a' helyhezeti környülményből, mint a' lakosok' karakteréből származnak: — Ezen tekintetek és rávitelek (relatio) szerént minden népre nézve az ő constitutioja tulajdon systemájának hozzá szabottnak kell lenni; — egy olyan systemának, mondom, a' mely

a' legjobb (ha magában nem az is) azon státushoz való arányban, a' melyre nézve hozatott és határozottatott. —

A' milyen messze van az ég a' földtől; olyan messze van az egyenlőségnek igaz lelke a' tulságig vitt egyenlőségnek lelkétől. — A' virtusnak természetes helye a' szabadság mellett mutattatott-ki: de oly kevésbé tud az, az igen messze üzött szabadság oldala mellett, mint a' rabszolgaság mellett megállani és kitűnni. — Sok nemzet rabja a' maga szabadságának. — Annyiféleképpen teszi, veszi, forgattya azt: míg meg sem tudja határozni mitsoda formában éljen vele. — Annyiféle vágaték szerént nyirbálya, szabja, míg végtére, tudatlanul szaboként, elvesztegeti, és vagy igen szűkre tsinálja, mely a' polgári testet sok helyen vágja és szoritja, 's illendőleg nem fedezi, vagy oly bőven és hosszan hadja, hogy kényelmesen nem viselheti, sőt más okosabbaktól miatta ki is gunyoltatik. — A' mely nemzet szüntelen a' maga szabadsága korlátozásáért zúg, teprenkedik (ha nem úgy van is) úgy képzelem, mint azon embert, a' ki azért panaszolna, hogy az ő házán miért van ablak, melyen a' nézés nem eshetik oly szabadon, mint a' nélkül, mivel a' külső dolgok sugárai azon keresztül valamennyire megtörődnek. — De próbálja-meg az ilyen értetlen a' zordon szélvésznek, és kemény tél idejében ablak nélkül: — bizonyosan szégyellendi zugolodását. — A' szabadsággal jól élni tudni: derék nem-

zeti okosság. — Az azzali élel el nem találhatni: nagy boldogtalanság. —

Koronka József.

L i s s a b o n.

A' pyrenausi félsziget nyilván bizonyítja, hogy az emberek elrontják azt, a' mit a' gondviselés boldogítólag teremtett, valamint azt is tisztán mutatja hogy az emberi romlottság nem képes az ég áldásait merőben semmivé teni. — A' jóltéző természet ezen országot, fekvésére, éghajlatjára, és termékeire nézve Európa kertjének rendelte de a' kertészek semmit sem érnek. És még is ámbár az emberek e' szép országot sok évszázak óta mintegy önkéntesen pusztítják és rongálják, eredeti pompás szépségétől meg nem foszthatják, mindég egy szép 's kellemes növény marad ez, akármennyit disztelenitse a' miveletlenség durva keze. — Ily gondolatok támadnak az útasban midőn Londonból jöve, méltósággal teljes Tájó vizen Portugallia fővárossa felé evez. Leírhatatlan pompás tekintetet mutat Lissabon ez oldalról. A' hatalmas szinte két mértföld széles folyo rakva tele minden nemzetek nagyobb és kisebb hajóikkal, maga a' város a' vizen felfelé szinte egy mértföld hosszúságra elnyulva 's dombokra épülve, a' városon túl a' magosb hegyek lánczozatja, a'

város kertekkel, olaj, narancs és a' déli éghajlat más nemesb gyümölcs fáival környékezve, mind ez a' városnak valami nagy 's e' mellett oly barátságos ábrázatot ad, hogy nem csudálhatni ha az első telepítők e' helyet választák város telepítéséül. Ha ezen félszigetnek angol szabadságot, 's ennek következtetésében Anglia iparját 's mív szorgalmát lehetne adnunk, Lissabon egy lenne a' föld elsőbb városai között. Most ezen ország a' szerzetesek és koldusok paradicsoma, kik felett tudatlanság és tunya tehetetlenség terjesztették ki zászlóikat. A' képzeteknek itt tágas és gazdag mező nyílik, de az élni tudó 's az életet szorgalmi tekintetből szemlélő ember barát, bosszankodva fordul el ettől, ha meggondolja hogy mi ez most, és mi lehetne. A' város alakja a' mint emlitém valóban eredeti, 's némileg Konstancazi napolyra emlékeztet, csak hogy ott minden sokkal oriásabb képet mutat. A' számos tornyok, melyek 37 templomokról, 50 klastromokról 's 300 különbféle egyházi épületekről emelkednek-fel a' levegőbe, már távolról magokra vonják az útas szeméit, ki ily gazdag lelki raktárok látására, kegyes érzetei táplálatja felől aggodalomban teljességgel nem lehet. — A' mint tudva van ezen várost 1755ben egy borzasztó földingás érvén, ennek különösön nyugoti részét szinte egészen semmivé tette. Ekkor az összeomlott épületek, ezekből kifelé rohanó lángok és ezen rettenetes természeti jelenet ál-

tal ágyából messzre kinyomult folyó víz habjaiban több ezer emberek veszték életüket, 's az irtózatos föld rengés miatt meglodult harangok borzasztó halotti harangszót kongottak az elpusztult városnak. Ezen szerencsétlen eset után a' város sokkal szebben és rendszeresebben építettetett fel, 's miután a' földingás okozta omladék 's rendetlen köhalom eltakarított sokat nyert a' város tisztasági 's kényelemei tekintetben. De számos nagy és pompás épületek veszték-el. Ezek közé tartozik a' nagy királyi palota mely épen a' folyó mellett a' legszebb helyre vala építve. A' hatalmas természeti jelenet, mely a' szegénynek kunyhóját összezúzta, az erős királyi lakot is eltemeté és emberi kézrakta kolossalis falai nem álhatván ellent az elementum duló erejének, porba hullának, és most egy szép tágas piac a' *prado de commercio* van azon helyen hol egykor a' királyi lak fénylett.

A' város kőfal és kapuk nélkül van 's csak a' folyó partján lévő várak védelmezik. *Lissabonnak* a' földingás olta tulajdonképpen pompa épületei többé nincsenek, de mutathat némely nagy és szép épületeket, mint a' Børsét, a' vámhivatalt és a' tanácsházat. A' köz helyek közt nevezetes a' *Roscio* piac, melynek hossza 1800 láb, 's melyre tiz útsza menyen véggel. Az építő mesterség legnevezetesebb művei közé tartozik azon nagy víz csatorna, mely *Vdik János* idejében 1743ban készült. Ezen csa-

torna két órai távolságról hozza a' vizet a' városba, egészen márvány kőből épült 's harminczöt erős bolthajtásokon nyugszik, a' legmagasabb, mely az alicantara völgyen menyen keresztül 200 láb magas. A' rettenetes földingás ez oriási mív alapjait is úgy megrendíté hogy a' bolthajtás hajolni kezdett, de oly mesterségesen volt építve, 's oly erősen összerakva hogy újból össze csatlódott, 's az olta rendületlen áll. — Lisabon szinte egy mértföld hosszúságra nyúlik, szélessége félmértföld; 44,000 ház van benne, 's 300,000 lakósokat számlál.

A' város külsője szép, pompás és festeni való, mely kellemes kilátást a' nagyoknak sok ezer mezei házaik sokat emelik, a' város belsője pedig mit egy kikötővel biró kereskedő várostól várni lehet, nagyon élénk, és a' különböző nemzetek szokásainak és viseleteinek igen tarka képét mutatja. De itt a' néptolongást két oldalról lehet tekinteni, melyek különböző behatást tesznek a' figyelmes szemlélőre. Mert midőn azon nép mozgás melyet ipar és szorgalom izgat valami öröm gerjesztő kellemmel bir, úgy itten egy oly nemű tolongás van, melytől minden örömet elforditná szeméit csak lenne hová. De akármere teszi az ember lábait mindenütt egy sereg koldusra akad melyet kikerülni lehetetlen. A' kikötőben, közönséges helyeken, templomokban, árusboltokban mindenütt nyomban követik ezek az embert, 's szemtelen bátorsággal szállitnak-meg mindent

segedelemért, minden szenteket segítségül híván, 's az emberi szegénység és testi nyomorékság képeit undorítólag mutogatván. Sohol több koldus nincs mint itt, mivel sohol sincs oly divatban a' tunya restség mint itt. Az ily szegény sorsu portugallus inkább éheznek, mint sem valamely legcsekélyebb munkát is véghezvigyen, inkább hagyja magát a' férgekől megemésztetni, mint sem magatiztán tartásával bajlódjon. A' koldusok után, az embereknek egy más osztálya tűnik az idegen szemébe, és ezek a' sokféle szerzetű és színű fekete, szürke, barna, és fejjér barátok. — *Lissa* b o n b a n a' házi élet nagyon egyszerű 's minden változás nélkül való; sok álm, hosszas imádság, kevés munka tesz kevés kivétellel a' portugallusok' életek folyamatját. A' társasági kör is hosszas ideig kevés vonszalommal bír az idegenre nézve, midőn az újság ingere már megszűnt. Az előkelő férfiak kevés beszédűek, 's miveltségek nem sok oldalú, az asszonyok idegen előtt szinte soha sem mutatják magukat, 's ha néha megjelennek is idegenek előtt, köbálványként halgatnak. Az útszákrol annál gyakrabban lehet őket az ablakokban látni hol napokig el állanak 's néznek le a' sokaságra. Ha valamely asszony kilépik az útszára, egy sereg szobaleány kíséri őtet, kik páronként léptetve mennek parancsolójok után, mely szokás igen nevetségesnek tetszik idegenek előtt. Holdvilágos estvéken, a' fejjérnépek legyezővel járnak, 's azt ar-

czájok elébe tartják, féltvén a' hold világától ábrázatok színét. Az előbb való lakókat nappal soha gyalog az útszán nem láthatni, 's ha magoknak szekerek nincs, bérben fogadnak azt, 's ekkor egyszerre tizenkét látogatást is megtesznek, hogy a' bérkocsi árát annál jobban kivehessék. A' portugalli szépuem öltözete, még az alsóbb néposztályból valoké is, különösen ifjú karcu termeten nagyon szép és jó izlésü, arczok színe kisség barnára hajló, de még is kivált ifjú személyeken nem kellemetlen. — Nagyon unalmas itt az esztendő télen által. Tizennégy napig szünetlen hull az eső 's szinte az egész várost viz alá borítja. A' város magosb 's hegyeken fekvő részeiről egész patakok omlanak lefelé, 's minden tisztátalanságot magokkal hordanak, a' víz gyakran a' lakó szobákig nő fel és sokszor csak nagy bajjal szabadithattak ki a' vizből embereket kiket a' vizár a' T á j o b a vitt volna. Azt képzelné az ember hogy itt a' tél nem oly terhes es unalmas mint az északi tartományokban, de éppen nem úgy van. A' hideg levegő ha szintén csípős is, de frissit és erősít, ez országban pedig a' nedvesség gyakran elszenvedhetetlen. A' legrosszabb időben a' kemence mellett keresne az ember menedéket, de egész Lissabonban nem lehet ötven befütött vagy befüthető szobát tanálni. A' portugallusok soha sem fűtik szobáikat mivel azt hiszik, hogy a' kemence melege egészségtelen, ha tehát valaki meleg szo-

bában akar menni, kénytelen valamely esméretes idegen szállására vonni magát. — Ha egész Lissabonról általában kell ítéletet hozni, az ítélet ebből áll: hogy a' város első tekintetre, valami leírhatatlan pompás, méltóságos és még is barátságoson vonszó alakot mutat, mindazáltal ezen várost rendez lakhelyemmé nem választanám ha szintén Belemt a' királyi palotát mutatnák is nekem lakhelyül. Ezen palota elébb egy hasonló nevű t. i. Belem helységben feküdt, de már most a' várossal összefoglaltatott, 's ennek egy részét teszi. A' királyi udvar maga rendez lakhelyét ide változtatta, miolta a' tulajdon képpen való királyi lakhely a' földingás által össze omlott.

Ennyi elég Lissabonról, egy a' természet által sokként megáldott, de az emberekől elhagyatott, 's pusztított ország fő városáról. Eddig elé mind a' főváros mind az ország egy pusztító testvér háboru csata piaczcza volt, 's csak a' jövő fogja megmutatni ha valyon az ifju királyné új uralkodása, újabb 's elevenebb létet terjeszt él az országban? Hogy a' nemzet erővel, ügyességgel és értelemmel birt a' régibb évszázak bizonyítják, midőn Cabral, Vasco de Gama és Albuquerque lelkes igazgatások alatt a' nemzet oly halhatatlan tetteket vitt véghez melyeket Camoens halhatatlan versezetekben örökitett. —

Különös felszollítás.

Egy londoni hírlapban valaki közhírré téteté, hogy bizonyos foglalatosságra melyet már több évek óta gyakorol 's elegendő jövedelmet ad, egy oly segédársat kívánna felvenni, ki félre vonult magános élethez szokott 's utobbi helyzetét több évek óta nem változtatta. Ezen felszollításra ugyan azon hírlapba egy ember következő feleletet iktattott: hogy a' fenírt foglalatosságra kívánt tulajdonokkal felruházot személyt ajánlhatna tudnillik egy oly embert, ki elfogattatván 's már több évek óta a' *Newgatei* fogházban ülve, nagyon félre vonult magányban él, 's ez utobbi helyzetét az óta nem változtatta.

Jö v e n d ő m o n d ó.

Egy idegen D. városba érkezvén, itt jó izléssel butorozott szobát bérlett magának, nagyon pompáson öltözködött, sokat költött és valami titok teljes valot szeretett mutatni. Kéz alatt azon hírt terjesztette-el maga felől hogy ő a' titkos tudományokba béavattott, 's a' jövendő mondás titkos mesterségét érti. A' jövendő sors tudásának vágyja sok előkelő, és szegény sorsu látogatókat is gyűjtött körülte, mivel jövendő mondó mesterségét titkos szemfényvesztés és bűbájosság leple alá rejté. Ez által csak hamar igen nagy hitelt szerzett magának, 's kivált könnyen hívő házi gazdájának jó nagy summa pénzelt adóssa. A' többek közt a' házigazda is meglátogató egykor idegen vendé-

gét 's mivel sok pénzrel vala adóssa, egész bizodalommal folyamodott hozzá 's arra kérte mondaná meg neki is jövendő sorsát.

A' búbajos jövendő mondó töstént késznek nyilatkoztatá magát gazdája kívánságát teljesíteni 's hosszas varázslások után bevezetvén könnyen hívó gazdáját egy sötét szobába, melyben búbajos gyertyák égtek, 's jóillatu füst emelkedett fel a' levegőbe, egy asztal előtt mely hyerogliph betűkkel varrott veres takaróval vala békfedve, letérdepeltetvén, 's arczúlatját feje fátyollal bétakarván, jobb karját kinyitva, kezét egy fekete borítékba kötött aranyos szélű könyvre tétette. A' jövendő mondó miután néhány érthetetlen szókat elmondott, 's gazdája kezének vonásait figyelmetesen egy uideig szemlélte, így szólt: „*én az urat nagyon sajnálom, az úr rövid időn rutul meg fog csalattatni, — legyen az úr erre készen.*“

A' szegény házigazda nem a' legörvendetesebb érzetek közt hagyta-el jövendő mondó vendégét, 's két nappal ezután örökre eltűnt a' jövendő mondó sok adósságaival együtt, 's egész életében e' vala egyetlenegy jövendölése mely pontosan bételyesedett.

A n g o l K ö v e t.

Iső Pál orosz czár szorossan megtiltotta volt hogy az útszán szekérrel sebessen járni nem szabad, 's a' kik e' tiltó parancsot által hágnák azoknak szekere és lovai a' policzia által elfoglaltatnak.

Az angol követ egykor a' *Neva* partjára ment sétálni, szekere lassan léptetve ment utánna. Mikor újra felakart ülni szekérébe, a' kocsis egy kevéssé sebessen hajtott oda hol a' követ szekerére várakozott. Töstént elő termett egy policzáj tiszt, 's tudtára adá a' követnek hogy szekerét és lovait kéntelen elfoglalni és a' fő policzáj biztosnak által adni, azt mindazonáltal megengedheti hogy előbb a' követ úr szekerével szállására mehessen. De az angol követ büszkén megveté az ajánlást, 's nyugodtan elnézé mig pompás szekerét, szép lovaival együtt elvitték és gyalog ment vissza lakásába. A' czár megtudván a' történetet, legottan vissza küldé szekerét és lovait az angol követnek, 's a' policzáj bocsánatot kért a' történet esetért. — De az angol követ nem vette vissza egyiket is, 's ezt mondá: „*én többé oly szekérbe nem ülhetek, 's oly lovakkal nem járhatok, melyek már policzáj kezébe voltak, kérem tehát adják-el mindeniket és a' bėjövő pénzt, a' tanált gyermekek nevelő intézetének ajánlom.*“

Halotti tanítás.

Egy papucs csináló már hat házas társait temette-el, 's midőn hatodik hitvessét temetné már hetediket is választá magának. A' temetésre meghívott pap, e' körülményre alkalmaztatólag következő textust választá halotti tanításának: „*hat rendbeli nyomoruságotól már megszabadított tégedet az úr, a' hetedikben ne érjen tégedet semmi veszély.*“